

חומר לבחינת הביבליוגרפיה במתכונת החדשה (תשפ"ה)

דברי הסבר: בבחינה שני נושאים – לשון המקרא ולשון חז"ל. עליכם לבחור באחד משני הנושאים הללו וללמוד את החומר המפורט בו ביסודיות. במבחן תוכלו להשיב על שאלון אחד בלבד – או לשון המקרא או לשון חכמים. לרוב החומרים דלהלן צורפו קישורים לטקסט מלא (עבור כמה מהם נחוץ חיבור אוניברסיטאי). אחדים זמינים רק בספרייה.

שימו לב!

בנושא א – לשון המקרא – שתי הסוגיות הן חובה (עיונים בשירה המקראית בתורה: קריאה מדוקדקת של הטקסט; מאמרי מחקר על השירה המקראית).

בנושא ב – לשון חכמים – סוגיה מספר 1 היא חובה, ויש לבחור סוגיה אחת נוספת מבין סוגיות 2 ו-3.

בהצלחה!

נושא א – לשון המקרא

*שתי הסוגיות חובה.

1) סוגיה ראשונה: עיונים בשירה המקראית בתורה: קריאה מדוקדקת של הטקסט

טקסטים ללימוד: בראשית פרק מט, דברים פרק לג.

מילון שיש להיעזר בו להבנת אוצר המילים: מנחם צבי קדרי, מילון העברית המקראית: אוצר העברית המקראית מאל"ף ועד תי"ו, רמת גן תשס"ו [קישור](#)

פירושים:

• לבראשית מט:

Abraham Tal, *Genesis*, in: Adrian Schenker et al., eds. *Biblia Hebraica Quinta*, Fascicle 1, Stuttgart 2015,

pp. 194*–205*. [קישור לפריט באתר הספרייה](#)

[ספרות רשות נוספת שאפשר להיעזר בה להבנת דבריו התמציתיים של טל:

- משה ציפור, תרגום השבעים לספר בראשית, רמת גן תשס"ו [קישור](#)
- רפאל בנימין פוזן, פרשגן, בראשית, ירושלים תשע"ב [קישור 1](#), [קישור 2](#)
- חיים הלר, פשיטא והוא התרגום הסורי לתנ"ך, ברלין תרפ"ז [קישור](#)

• לדברים לג:

יעקב חיים טיגאי, דברים (מקרא לישראל) [קישור](#)

כיצד ללמוד את הטקסט?

- עליכם להבין כל מילה בטקסט בעזרת המילון והפירושים (לא יתקבלו פירושים שאינם מתוך החומר לבחינה).
- עליכם להיות מסוגלים לנתח כל פועל בטקסט (שורש, בניין, גוף וזמן דקדוקי – קטל, בינוני, בינוני פעול, יקטל רגיל, יקטל קצר, יקטל מוארך, ציווי, ציווי מוארך, מקור נטוי, מקור מוחלט)
- עליכם לשים לב לקשיי תחביר ולפתרונות אפשריים להם – למשל, חוסר התאם במין או במספר, משפט חסר נושא וכיוצא באלה.
- כשאתם מעיינים בפירושים אין צורך ללמוד עניינים שאינם קשורים לשלושת התחומים האלה: אוצר המילים ומשמעהו, צורות הפועל והתחביר.
- בחלק הראשון במבחן תידרשו לנתח פעלים מתוך שני הפרקים, להסביר מילים קשות לפי החומר לבחינה ולזהות קשיים תחביריים ולהציע להם פתרונות אפשריים.

(2) סוגיה שנייה: מאמרי מחקר על השירה המקראית

אתם מתבקשים לעיין בארבעה מאמרים:

- [Richard C. Steiner, "Poetic Forms in the Masoretic Vocalization and Three Difficult Phrases in Jacob's Blessing: יתר שאת \(Gen 49:3\) יצועי עלה \(Gen 49:4\) and יבא שילה \(Gen 49:10\)," *Journal of Biblical Literature*, vol. 129, no. 2 \(Summer 2010\): 209-235](#)
- [Richard C. Steiner, "עין and דת: Two Verbs Masquerading as Nouns in Moses' Blessing \(Deuteronomy 33:2, 28\)," *Journal of Biblical Literature*, vol. 115, no. 4 \(Winter 1996\): 693-698](#)
- מנחם קיסטר, "כמה עיונים לקסיקליים במקראות לאור מגילות קומראן; ד. פחז", סוגיות בלשון המקרא בעריכת מיכאל ריז'יק, ירושלים תש"ף, עמ' 232–235 [קישור](#)
- יובל ואדעי, "ואתה מרבבת קדש מימינו אשדת למו' (דב' לג 2) פירוש הקשרי חדש" לשוננו פה (תשפ"ג), עמ' 347–365 [קישור](#)

הנחיות ללימוד המאמרים:

- הבינו היטב את בעיות הלשון שהמאמרים מנסים לבאר.
- מהם הפתרונות שהוצעו במחקר לקשיים האלה (היעזרו גם בפירושים שבחלק א!) ומה הפתרון החדש שהמאמרים מציעים? מהן ההוכחות שהמאמרים מביאים לדעתם? מהם היתרונות שיש בפתרון החדש על פני הפתרונות הקודמים, ומהם הקשיים (אם יש) בפתרון החדש?
- מה דעתכם האישית בסוגיה – האם אחד הפירושים שכנע אתכם? האם כל הפתרונות לא שכנעו אתכם? בואו עם דעה אישית מבוססת ומנומקת משלכם על הסוגיה.

בהצלחה ובהנאה!

נושא ב – לשון חז"ל

*למדו את סוגיה מספר 1, ובחרו סוגיה אחת נוספת מתוך השתיים הנותרות (מספר 2 או מספר 3). בכל סוגיה קראו את כל המאמרים המפורטים בה. שימו לב לרשימת הדגשים בסוף.

1) סוגיה ראשונה [חובה]: טיבה של לשון חז"ל ושאלת המוצא שלה

- משה בראשר ויהודית הנשקה, "לשון חכמים", בתוך: מ' כהנא ואחרים (עורכים), ספרות חז"ל הארץ-ישראלית: מבואות ומחקרים, כרך ב, ירושלים תשע"ח, עמ' 601–634. [קישור](#) (לידיעתכם, הספר מצוי בחדר 'אתנחתא' שליד המזכירות בקומה 3).
- Edward M. Cook, "On Some Supposed Archaisms in Mishnaic Hebrew," *Maarav* 22 (2018), pp. 11-20. [קישור](#)
- Aaron Koller, "The Social and Geographic Origins of Mishnaic Hebrew," in: E.A. Bar-Asher Siegal and A.J. Koller (Eds.), *Studies in Mishnaic Hebrew and Related Fields Proceedings of the Yale Symposium on Mishnaic Hebrew, May 2014*, Jerusalem and New Haven 2017, pp. 149-173. [קישור](#)

2) סוגיה שנייה [לבחירה]: פרשיות בדקדוק לשון חז"ל

- משה בר-אשר, "מערכת הבניינים בלשון התנאים", בתוך: מחקרים בלשון חכמים, כרך ב, ירושלים תשס"ט, עמ' 3–25. [קישור](#)
- שמעון שרביט, "מערכת 'הזמנים' בלשון המשנה", בתוך: פרקי מחקר בלשון חכמים, ירושלים תשס"ח, עמ' 235–249. [קישור](#)
- חיים א' כהן, "השימוש בכינוי המושא הדבוק בלשון המשנה", לשוננו מז (תשמ"ג), עמ' 208–231. [קישור](#)

3) סוגיה שלישית [לבחירה]: דיאלקטים בלשון חז"ל וחקר כתבי היד

- יחזקאל קוטשר, "לשונן של האיגרות העבריות והארמיות של בר כוסבה ובני דורו (מאמר שני: האיגרות העבריות)", לשוננו כו (תשכ"ב), עמ' 7–23. [קישור](#)
- יוחנן ברויאר, "שינויים מילוניים במהלך תקופת חז"ל", לשוננו סט (תשס"ז), עמ' 227–241. [קישור](#)
- גבריאל בירנבאום, "לשון המשנה על פי גניזת קהיר", בתוך: מ' בראשר (עורך), פרקים בעברית לתקופותיה: אסופת זיכרון לשושנה בהט, ירושלים תשנ"ז, עמ' 89–98. [קישור לפריט בספרייה](#)

נקודות שכדאי לתת עליהן את הדעת בקריאת המאמרים:

- **כללי:** מכל תחום (כלומר, מכל טיעון, שיטה, מערכת הבדלים בין שכבות לשון, וכדומה) בחרו דוגמה מייצגת אחת לפחות ושננו אותה. במבחן תתבקשו לשלב דוגמות מתאימות לפי הצורך.
- מה עיקרי המחלוקות בין החוקרים בשאלת מוצאה של לשון חז"ל, ומה הראיות שהובאו לשיטה זו או אחרת?
- סכמו לעצמכם רשימת מאפיינים דקדוקיים בולטים של לשון חז"ל המבדילים אותה מלשון המקרא (כגון בנייני פועל מיוחדים, שימושי "הזמנים", וכמובן אוצר המילים).
- כיצד "מתנהג" הכינוי החבור ("הדבוק") בלשון המשנה, לעומת רבדים אחרים של העברית? סכמו לעצמכם כמה קטיגוריות מעניינות שבהן התנהגות הכינוי ייחודית ללשון חז"ל.

- כיצד תורמת האפיגרפיה (חקר התעודות והכתובות הקדומות) למחקר לשון חז"ל?
- בין התמונה העולה מן האפיגרפיה לתמונה העולה מספרות חז"ל מתגלים הבדלים מפתיעים. מה הם וכיצד מציעים להסבירם?
- סכמו לעצמכם הבדלים **מסוגים שונים** בין לשון תנאים ללשון האמוראים, או בין לשון חכמים בארץ ישראל ללשון חכמים בבבל.

בהצלחה ובהנאה!